

УДК 378:615.825

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.4>

Є. В. ВИШАР

старший викладач кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти,

Полтавський інститут економіки і права,

м. Полтава, Україна

Електронна пошта: evishar08@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-0937-7042>

Л. В. КЛЕЦЕНКО

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичної терапії ерготерапії,

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

м. Полтава, Україна

Електронна пошта: kletsenko_@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-0092-381X>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ, ЕРГОТЕРАПЕВТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглянуто основні теоретичні питання щодо сутності та змісту формування професійної компетентності під час вивчення дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів. Теоретично охарактеризовано соціально-психологічні та педагогічні здоров'язберезувальні технології у професійній діяльності фахівців із фізичної реабілітації. Обґрунтовано важливість ціннісної складової частини у процесі формування професійної компетентності, розкрито основи моделювання ціннісного світогляду майбутніх спеціалістів, орієнтованого на формування професійного здоров'я. Обґрунтовано переваги використання стетотерапевтичних методів у роботі фахівців із фізичної реабілітації у професійній діяльності. Доведено, що ефективність процесу фізичної реабілітації залежить від готовності фахівців фізичної реабілітації використовувати соціально-психологічні та педагогічні здоров'язберезувальні технології. Охарактеризовано чотири компоненти змісту освіти та їх вплив на майбутнього фахівця з фізичної реабілітації. Виділено основні принципи відбору і структурування змісту дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів, які забезпечать якісне формування професійної компетентності та цінностей майбутніх фахівців. Описано послідовність особливостей становлення професійної компетентності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів. Розглянуті аспекти реалізації принципу зв'язку науки із професійною діяльністю, що забезпечує вагому підвалину для формування професійного здоров'я. Доведено, що вказані аспекти реалізації принципу зв'язку науки із професійним середовищем мають базуватися на передових наукових досягненнях, оскільки професійна діяльність буде конкурентоспроможною лише за умови відповідності науково-технічному прогресу.

Ключові слова: професійна компетентність, фізичні терапевти, ерготерапевти, ціннісний світогляд, професійне здоров'я.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство відійшло від розуміння педагогічної діяльності як цілеспрямованого процесу надання знань, вмінь і навичок професійної діяльності вихованцям. За умов сучасної економічної та духовної кризи збільшується значення духовної складової частини освіти, її розуміння як процесу передачі ціннісного знання і формування на його основі ціннісного ставлення, ціннісної поведінки особистості. Сьогодні, у час появи нових сфер знання, наукових напрямів і нових виробництв виникає необхідність ство-

рення системи вищої освіти, яка би динамічно реагувала на зміни ринку праці, задовольняла різнопланові потреби сучасного суспільства та спрямовувала особистісні інтереси студентів до суспільних інтересів і норм.

Оскільки головним джерелом мотиву діяльності особистості є потреба, і саме вона породжує інтерес, то для практичної реалізації освітніх вимог сьогодення у формуванні безпеки життєдіяльності слід дбати про її особистісну значимість і розуміння як необхідної привабливої особистісної потреби для кожного

студента, не послаблюючи орієнтацію останнього на задоволення суспільних потреб, тобто суспільно-корисну діяльність. З огляду на це традиційні освітні завдання формування базових професійних компетенцій (знань, вмінь і навичок безпечного виконання професійних обов'язків) для ефективного формування безпеки життєдіяльності недостатні, їх необхідно поєднувати з елементами всебічної професійної соціалізації студентів, тобто формуванням відповідного суспільним цінностям світогляду. Одним із основних засобів формування професійної компетентності та світогляду майбутніх спеціалістів є зміст навчання, який визначається метою і завданнями освіти на певному етапі розвитку суспільства та є основою формування професійної компетентності – бази професійного здоров'я і ціннісного ставлення до природи.

Мета статті – розкрити особливості формування професійної компетентності під час вивчення дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів.

Аналіз попередніх досліджень. Питанням формування професійної компетентності присвячена значна кількість досліджень Дж. Равена, Д. Клемпа, Р. Лікерта, Дж. Мак Клеелланда, Л. Спенсера, В. Ігнатової, Е. Клімова, А. Турчинова, В. Бодрова, Л. Мітіної, Н. Волкової, Л. Волошко [Волкова : 289] та ін. Особливості формування ціннісного світогляду відображені у працях Б. Лихачова, Д. Леонтьєва, А. Здравосмілова, В. Сержантова, Е. Помиткіна, С. Анісімова, О. Золотухіної-Аболіної, М. Кагана, Є. Головахи, В. Бурлачука, К. Абульханової-Славської (дослідження становлення системи цінностей із психологічного погляду), І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Захаренкова, О. Сухомлинської, В. Крижка [Крижка : 342] (формування цінностей у педагогічній теорії та практиці) та ін.

Вивченням питання підготовки фахівців із фізичної реабілітації займалися В. Мухін, Т. Круцевич, О. Вацеба, Г. Верич, А. Вовканич, О. Дубогай, В. Мурза, С. Попов; загальні питання професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації у закладах вищої освіти висвітлили у своїх роботах Л. Сущенко, Т. Д'яченко, В. Кукса, О. Міхеєнко; теоретичні основи формування у майбутніх фахівців із фізичної ре-

абілітації готовності до здоров'язбережувальної діяльності розглядалися Н. Беліковою; окремі питання становлення фахової підготовки фізичних реабілітологів висвітлено Т. Бойчук; підготовку фахівців з фізичної реабілітації для роботи зі спортсменами досліджували Ю. Лянової, М. Романишин та ін., але, незважаючи на такий широкий спектр досліджень, питання професійної компетентності під час вивчення дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів залишається досі повністю не вирішеним, а отже, й актуальним.

Виклад основного матеріалу. Ефективне, відповідне суспільним цінностям формування професійної компетентності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів уможливується за умови ціннісного підходу до організації навчального процесу, який підтримується Законом України «Про освіту» (у ньому наголошується на пріоритеті в освітньому процесі загальнолюдських духовних цінностей) і Концепцією національного виховання студентської молоді (де робиться акцент на важливості суспільних цінностей). Ціннісний світогляд, спрямований на становлення вискоєфективної професійної діяльності, розвивається у набутті професійної компетентності у процесі вивчення фахових дисциплін, а отримані знання будуть накладатися на практичний процес у взаємодії з пацієнтами, внаслідок чого у майбутніх терапевтів, ерготерапевтів відбудеться формування цілісного уявлення про професійну етику майбутнього фахівця.

Основне завдання педагога в освітньому процесі під час вивчення дисциплін професійного спрямування – забезпечити майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів системою наукових компетенцій, оволодіння якими забезпечить всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей майбутніх спеціалістів, формування їх світогляду, моралі та поведінки, підготовку до успішної професійної діяльності. Він включає у себе чотири компоненти: досвід пізнавальної діяльності (знання), досвід виконання відомих способів діяльності (вміння діяти за зразком), досвід творчої діяльності (прийняття нестандартних рішень у нових ситуаціях), досвід ціннісного ставлення до оточуючих. Перераховані компоненти змісту освіти тісно

взаємопов'язані: без знання не буває вміння, на основі знань і вмінь здійснюється творча діяльність, а в діяльності виражаються ідеали та переконання особистості, тобто світогляд, змістовою стороною яких є ціннісні орієнтації. Людина стає професіоналом, майстром своєї справи у міру того, як опановує систему знань, визнаючи та засвоюючи ті або інші цінності. Чим багатший світ цінностей особистості, тим більш ефективно та цілеспрямовано відбувається відбір і приріст нових цінностей, їхній перехід у мотиви поведінки та діяльності.

Початковим етапом успішного формування професійної компетентності є моделювання ціннісного світогляду майбутніх спеціалістів, орієнтованого на формування професійного здоров'я, обраного нами провідною особистісною цінністю у галузі охорони здоров'я. Зміст поняття професійного здоров'я у нашому розумінні має містити досвід здійснення успішної професійної діяльності, що втілюється разом зі знаннями в уміннях і навичках особистості; досвід творчої, пошукової діяльності щодо вирішення нових проблем, які постають перед суспільством і пов'язані з фізичною реабілітацією; досвід ціннісного ставлення до оточуючих. Для виділення системи принципів відбору ціннісних основ змісту дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів звернемося до досвіду провідних вчених у відповідній науковій галузі.

Віковий досвід ефективної реалізації навчання і виховання, уточнений науковими дослідженнями, втілений у перших спробах створення цілісної системи принципів навчання Я. Коменським, Й. Песталоцці, Ф. Дістервегом, К. Ушинським. У сучасній науці питанню відбору принципів навчання присвячені праці М. Скаткіна, І. Лернера, Ю. Бабанського, В. Безпалько, В. Краєвського, котрі розробили низку дидактичних концепцій змісту освіти та методів навчання, що уособлюють знання, вміння та навички. Серед розмаїття робіт, присвячених формуванню змісту освіти, прикладним для формування ціннісних основ змісту дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів є бачення В. Бондара, який умовою формування всебічно розвинутої духовної особистості, готової до самоактуалізації та жит-

тєтворчості, бачить включення до структури змісту освіти чотирьох елементів соціального досвіду: знання про природу, суспільство, мислення, техніку та способи діяльності, уже здобуті суспільством; досвід здійснення відомих способів діяльності, що втілюється в уміннях і навичках особистості, котра здійснює цей досвід; досвід творчої, пошукової діяльності у розв'язуванні нових проблем, що виникають перед суспільством; досвід ставлення до світу, один до одного, тобто система емоційної, вольової, екологічної, моральної, естетичної вихованості [Бондар : 253].

Враховуючи наукові здобутки видатних педагогів минулого і сучасності та власний педагогічний досвід, ми виділяємо основні принципи відбору і структурування змісту дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів, що забезпечать якісне формування професійної компетентності та цінностей майбутніх фахівців: принцип формування теоретичних основ дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів на гуманістичній основі; принцип зв'язку науки із професійною діяльністю; принцип розвитку ціннісного світогляду.

Наведені принципи узгоджуються з особливостями становлення професійної компетентності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів, яке відбувається у такій послідовності: отримання теоретичних знань, що допомагають зрозуміти суть проблеми; узгоджена із власними знаннями та можливостями оцінка оптимальних шляхів вирішення проблеми; подолання проблеми з опорою на власну систему цінностей.

Вагомість, базовість і першочерговість урахування принципу формування теоретичних знань, що допомагають зрозуміти суть проблеми, не викликає жодних сумнівів, адже терміни і поняття становлять ту основу, на якій базуються глибокі знання із дисципліни. Практична реалізація цього принципу закладає основу для формування професійної компетентності під час вивчення дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів і покликана реалізувати такі цілі: вивчення змісту, структури та взаємозв'язку життєдіяльності людини у системі «людина – життєве середовище»; визначення чинників,

причин і параметрів, що призводять до виникнення проблем зі здоров'ям; наголошення на цінності професійного здоров'я для життєдіяльності майбутніх спеціалістів і членів суспільства; ознайомлення з важливістю етичної професійної діяльності майбутніх спеціалістів; визначення принципів і способів фізичної реабілітації; становлення практичних навичок надання реабілітаційної допомоги. Перелічені цілі свідчать про те, що студенти мають чітко знати наукові терміни, якими оперують дисципліни, пов'язані з фізичною терапією, ерготерапією, теоретичні основи виникнення різноманітних нозологій, причинно-наслідкові зв'язки нозологій і шляхи фізичної реабілітації [Чугуй : 173–175].

Для повноцінного формування професійних цінностей зазначене вище теоретичне підґрунтя змісту дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів повинне мати гуманістичну основу. Необхідність гуманістичного спрямування викликана тим, що в основі поняття «фізична реабілітація (терапія, ерготерапія)» лежить збереження багатосмислової категорії «людське життя та здоров'я», яке буде корисним і безпечним для суспільства лише за умови наповнення гуманістичними цінностями.

У студентів згідно із принципом формування теоретичних основ дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів на гуманістичній основі повинен виробитися стиль мислення, який складається з таких аспектів: прогнозування і виявлення небезпек з урахуванням шкоди для духовного здоров'я; визначення характеру й ознак впливу певної небезпеки на людину (оцінки діючих небезпек) із передбаченням її наслідків для всіх трьох складників професійного здоров'я (фізичного, психічного, духовного); використання чинних нормативно-законодавчих актів і моральних суспільних норм; розробки програм фізичної реабілітації з урахуванням етичних вимог.

Оскільки процес і результати професійної освіти зумовлені потребами суспільства, особливу увагу слід звертати також на значущість набутих теоретичних знань у майбутній практичній діяльності, адже сутність професійного

навчання на ціннісній основі – це підготовка майбутнього фахівця до активної та продуктивної суспільної праці. Студенти повинні бути впевненими, що отримані знання будуть втілені на практиці у майбутній професійній діяльності та будуть корисними для суспільства. Принцип зв'язку науки із професійною діяльністю забезпечує вагому підвалину для формування професійного здоров'я і реалізується в таких аспектах: мотивації професійного здоров'я; органічному поєднанні теоретичного підґрунтя забезпечення принципу формування теоретичних основ дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів на гуманістичній основі зі специфікою професійного середовища; поясненні вагомості знань нормативної документації у галузі охорони здоров'я; вмінні створювати та реалізовувати програми фізичної реабілітації. Вказані вище аспекти реалізації принципу зв'язку науки із професійним середовищем мають базуватися на передових наукових досягненнях, оскільки професійна діяльність буде конкурентоспроможною лише за умови відповідності науково-технічному прогресу. Принцип розвитку ціннісного світогляду покликаний спроекувати ціннісне ставлення до пацієнтів.

Висновки. Отже, формування професійної компетентності під час вивчення дисциплін професійного спрямування у підготовці майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів має базуватися на таких принципах відбору і структурування змісту дисциплін професійного спрямування: принципі формування теоретичних основ на гуманістичній основі; принципі зв'язку науки із професійною діяльністю; принципі розвитку ціннісного світогляду. Спеціаліст, котрий досконало опанує змістове наповнення дисциплін професійного спрямування, буде здатний грамотно діяти у професійній сфері, примножувати й удосконалювати надбання суспільства, держави та людства загалом. Його праця матиме естетичний відтінок, продукуватиме емоційно-почуттєві стани особистості, які накопичуватимуться у духовній сфері й уможливлуватимуть раціональну професійну діяльність на засадах етичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. Н. Профессиональная компетентность специалистов: критерии оценки : монография. Полтава : Техсервис, 2007. 318 с.

2. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти : підручник. Київ : Освіта України, 2005. 434 с.
3. Бондар В. І. Дидактика : підручник. Київ : Либідь, 2005. 262 с.
4. Чугуй Л. Роль гуманітарних знань у формуванні безпеки життєдіяльності майбутніх аграріїв. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Спецвипуск 3. 2010. С. 172–177.

REFERENCES

1. Volkova N. N. (2007) *Professyonaljnaja kompetentnostj specyalystov : kryteryu ocenky* [Professional competence of specialists: evaluation criteria]. Poltava. Techservice. (in Ukrainian)
2. Kryzhko V. V. (2005) *Antologhija aksiologhichnoji paradyghmy osvity* [Anthology of axiological paradigm of education]. Kyiv. Education of Ukraine. (in Ukrainian)
3. Bondar V. I. (2005) *Dydaktyka* [Didactics]. Kyiv. Lybid. (in Ukrainian)
4. Chughuj L. (2010) *Rolj ghumanitarnykh znanj u formuvanni bezpeky zhyttjedijaljnosti majbutnikh aghrarijiv* [The role of humanitarian knowledge in shaping the safety of future farmers]. *Humanization of the educational process*. Spetsvip. 3. 2010. S. 172–177.

Ye. V. VISHAR

*Senior Lecturer at the Department of Social Work and Special Education,
Poltava Institute of Economics and Law,
Poltava, Ukraine
E-mail: evishar08@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-0937-7042>*

L. V. KLETSENKO

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Physical Therapy, Occupational Therapy,
National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk",
Poltava, Ukraine
E-mail: kletsenko_@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-0092-381X>*

PECULIARITIES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PHYSICAL THERAPISTS, OCCUPATIONAL THERAPISTS IN THE STUDY OF PROFESSIONAL DISCIPLINES

The article considers the main theoretical issues regarding the essence and content of the formation of professional competence in the study of disciplines of professional orientation in the training of future physical therapists, occupational therapists. Socio-psychological and pedagogical health-preserving technologies in the professional activity of physical rehabilitation specialists are theoretically characterized. The importance of the value component in the process of formation of professional competence is substantiated, the bases of modeling the value worldview of future specialists focused on the formation of professional health are revealed. The advantages of using stethotherapeutic methods in the work of specialists in physical rehabilitation in professional activities are substantiated. It has been proven that the effectiveness of the process of physical rehabilitation depends on the willingness of physical rehabilitation specialists to use socio-psychological and pedagogical health technologies. The four components of the content of education and their impact on the future specialist in physical rehabilitation are described. The basic principles of selection and structuring of the content of professional disciplines in the training of future physical therapists, occupational therapists, which will ensure the qualitative formation of professional competence and values of future professionals. The sequence of features of formation of professional competence of future physical therapists, occupational therapists is described. Aspects of the implementation of the principle of connection of science with professional activity, which provides a solid foundation for the formation of professional health, are considered. It is proved that these aspects of the implementation of the principle of connection of science with the professional environment should be based on advanced scientific achievements, as professional activity will be competitive only if it complies with scientific and technological progress.

Key words: professional competence, physical therapists, occupational therapists, value worldview, professional health.